

ВЛАДНИЙ ДИСКУРС У ПРОЦЕСІ РОЗБУДОВИ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження феномену влади пов'язана з розробкою питання соціокультурної орієнтації нашої держави, визначення її культурно-цивілізаційної приналежності. Зважаючи на те, що впродовж 300 останніх років Україна (принаймні значна її частина) існувала поза європейською традицією, важливо простежити взаємовідносини державної влади та громадянського суспільства, досягнути взаємопов'язаність феномену влади з рівнем повсякденної культури – "життєвого світу" конкретної особи.

З'ясувати різноманітні аспекти владних відносин неможливо без усвідомлення самого поняття влади як категорії, що показує взаємодію володаря і підлеглого. На цю обставину влади як соціального феномену звертали увагу ще Платон та Арістотель. Останній писав, що "влада репрезентує собою сумісне діяння володаря і підлеглого" [1, с. 250].

Очевидно, що дефініція цього феномену поступово збагачувалась. Сучасне розуміння влади дозволяє характеризувати її як складну систему детермінації між різними соціальними групами, що включає в себе примус і різноманітні форми підзвітності. Влада існує у будь-якому суспільстві з найдавніших часів, виконуючи інтегративну функцію боротьби проти ентропійних суспільних проявів, задаючи базові параметри існування громадянському суспільству, зберігаючи безпеку і власність громадян.

Аналізуючи проблему влади, не можна не помітити фокусну особливість владних відносин, на яку звертали увагу як представники класичної, так і некласичної традицій. Влада безпосередньо пов'язана з вольовим актом, за допомогою якого забезпечується домінування володарюючої волі суб'єкта над об'єктом влади. На цю особливість влади звертають увагу значна кількість дослідників. Зокрема, український філософ Є. Клепиков слушно стверджує, що "влада означає домінування однієї волі над іншою в контексті соціальних відносин" [2, с. 18].

Однією з головних ознак волі до влади є щільність, тотальна впевненість, що оформлюється і маніфестується у монологізмі мислення. Так само і політика, репрезентована владою, функціонує як монологічно виявлена воля. Історично у своєму зародковому стані, інститут влади не був орієнтований на врахування воління інших людей. Навпаки, з давніх часів вдосконалювались лише методи силового, насильницького, у тому числі сугестивного, нав'язування своєї волі. Вільне політичне спілкування з владою мало для громадян обмежений характер. Владний дискурс навіть в античному світі вироджується у монологізм маніфестації владної волі єдиного соціального інституту. Поступово демократичний поліс поступається місцем імперській елліністичній державі, а пізніше монологізм сакральної держави "привласнює" абсолютистська форма управління.

Ідеал відкритого демократичного суспільства актуалізує проблему владного дискурсу. Влада вже не має існувати як репресивна інституція, натомість відкритий дискурс передбачає можливість діалогу між владою й опозицією, формує етику відповідальності різноманітних соціальних груп.

Взірці відкритого суспільства набувають актуальності у добу модерну. Модерне суспільство принципово відрізняється від традиційного тим, що воно є комунікаційно необмеженим, надає людині більше можливостей для творчої самореалізації і мобілізаційної активності. З'являються громадяни, здатні до дискурсивної маніфестації (тобто мають вільну можливість висловлювати думку) власної волі, виникають різні суспільно-політичні позиції, змінюються інтенції і форми влади. Яскравим прикладом цього є розвиток сучасного українського суспільства.

Антитезою модерну є традиційний тип влади. Він органічно базується на самоочевидності і прозорості культурно-політичної традиції. Інваріантами традиції є культурні та політичні уявлення різних соціальних груп, міфи, архаїчні шари свідомості, що історично детермінують управлінські рішення і дії влади, генерують архетипи колективного несвідомого цього феномену. Влада у традиційному суспільстві виконує подвійні функції. З одного боку, вона перекодує ірраціональні імпульси колективного підсвідомого у очевидні розумні формули, намагається синтезувати локальні традиції, згуртувати суспільні дії окремих особистостей. З іншого – влада сама є

продуктивною силою для впливу колективного підсвідомого. У найгірших випадках влада здатна відтворювати аномальні соціальні структури, сприяти найбільш темним формам ірраціонального.

Модерний тип влади є кардинально відмінним. З формуванням економічної системи приватної власності, свободи діяльності і ринку, управлінські форми майже позбуваються рис ірраціональності. Ця система починає функціонувати автоматично, у режимі саморегуляції, позбавляючи владні інституції тотального контролю над суспільством, зменшуючи вплив колективного підсвідомого – носія архаїчного минулого.

Влада поступово починає втрачати персоналізовані форми, все більше набуваючи рис анонімності. Анонімний ринок стає рушійною і підставовою константою модерної влади. Саме ринок утворює відповідні йому владні структури, окреслює обрії і визначає специфічні риси влади і громадянського суспільства. Відносна несвобода й економічна детермінованість управлінських рішень ринковими механізмами надають владі і суспільству більше можливостей вибору щодо середньовічного політичного тоталітаризму. У цій системі влада має змогу ефективно діяти, намагається враховувати інтереси і свободи громадянина. Об'єктивно-практичною умовою дій влади в європейських країнах стає принцип відповідальності. Німецький дослідник Карл Отто Апель справедливо вказує, що принцип відповідальності варто розглядати як діалогічний принцип співіснування суспільства і влади, що виходить із факту існування людей один з одним і один для одного [3, с. 124].

Очевидно, що ми не завжди можемо говорити про високі моральні імперативи влади. Економічні виміри діяльності історично передували моральним. Разом з тим, мусимо засвідчити народження паростків гуманістичної комунікації в Європі та Новому Світі в модерну добу, яка маніфестувала себе у різних формах політичної та суспільно-економічної діяльності. Об'єктивно гуманістична комунікація виявилася теоретичною основою подолання відчуження позитивного типу взаємодії держави і громадянського суспільства. Держава значною мірою намагається сприяти громадянському суспільству у цілому і кожній особі зокрема в реалізації духовних та громадянських потреб, зважаючи на важливість кожної особи в ефективному ринковому господарстві.

Рефлексія щодо проблем влади загострюється як за часів "організованого модерну", так і в сучасному глобалізованому світі. Глобалізація історичного призвела до загострення невідповідності між глобалізованим характером економічної кооперації та локальним характером національної влади, збільшила протистояння світової периферії зі світовими цивілізаційними центрами. Достатньо гостро ця проблема простежується на прикладі української влади, яка разом із українським суспільством, як це не прикро, поки-що знаходиться на узбіччі Європейської цивілізації і не може адаптуватись до європейських стандартів, транслюючи аномальні аксіологічні імперативи. Коріння української трагедії сягають минулого. Вони у соціально-історичному контексті, у контраверсійній історії нашої держави, деградації її еліти.

Відродження цивілізованих форм влади можливо лише за умов європейського поступу всього українського суспільства, його залучення до базових тенденцій самоврядування, до централізації громадянської ідеї. Майбутнє інституту влади має залежати не від ступеня міфологізації минулого, а від того, наскільки влада та суспільство зможуть реалізувати публічні і приватні виміри європейської традиції, утвердити нові для України норми співіснування. Це є нелегким завданням, але без його вирішення розмови про громадянське суспільство, демократію, цивілізований владний дискурс так і залишаться розмовами, не приведуть до суспільних змін.

Література

1. Аристотель. Політика // Сочинения: В 4-х томах. Т.3. – М., 1984.
2. Клепиков Є. Політична влада в Україні. – Київ, 1998.
3. Апель Карл-Отто. Етноетика та універсалістська макроетика: суперечність чи доповнювальність. – Київ, 1994.